

պոյս՝ ուղղական ձեւ մ'ալ՝ յիշ.)։ Կանա ուղղական առի՛ծ ձեւն ալ (սեռ. — ուղղ.) պէտք է որ պնդպիտի խառնուրդէ յառաջ եկած ըլլայ (անշուշտ 'է անցմամբ իւ ձեւին գէպ ի եւ.)։ Ուստի բացորոշ է, թէ Հոս ինչպոյ ինքի՛ք եղող ոչ-նախնական երկրաբաւականքն՝ եւ ու իւ աւելի կրտսերագոյն են՝ քան վերջնականի օրէնքները, որով զարմանալի բան մը չէ որ նաեւ փոխառեալ բառերուն մէջ տանք կ'երեւան։ Զեմ՝ նշանակած և ձայնին երկրաբաւական օրինակ մը։ Ասոր հակառակն — կ'երեւալ թէ վերջնականի մէջ — առ եղած է. վասն զի — առ վերջաւորող գործող անուանք (Մէյ է անդ էլ 502) ինչպէս ձեռն (ձեռնի) շին կրնար բաժնուիլ — ալ վերջաւորող անականներէն եւ գերբայներէն (խորշ՝ խորճէ, պահող՝ պահեցի)։ Կրնայ չին գերբայ ներկայի մ'առնու մ'ընդունուիլ (— օրն-լու, Հմմտ. § 17), Հմմտ. Կեւորնի (Հնդեւր. — փոք) եւ ալ վերջաւորող գերբայներ։ Առ ի կամ օ-արմատ, ուրի՛նք նախապէս օ-արմատը աղբւր ունի հուլ՝ բառին հետ՝ § 30, Գիւղ ունի՛ ըստ Մէյ է (անդ, էլ 495) երկրորդական ձեւ մըն ալ՝ փոք-ը։ Բայց քանի որ չին ձեռնագրայ ուղղորդութեան կերպին վայր միայն։ Հիմալ Խոյնէն աւելի մանրամասն ու խորագին հետազոտութիւններ չեն եղած, օտարեր պէտք է պիտ ուղղաւորութեան բարեարձակ կարեւորութիւն տալ։ Եթէ որեւէ նշանակութիւն ունենար՝ այն աստի ուրի՛ք սկզբնական ձեւ մ'ենթադրէր՝ փոք-ըն ուրի՛ք. — Միջնականին f ձայնին առջեւ — արհնի՛ բառին մէջ՝ ա. § 16 — :

§ 41. Փակ բաղաձայններու (Հմմտ. §§ 14 — 17) ձայնաբաղմամբ յառաջ եկած երկրաբաւական շատ աւելի չին են՝ քան թէ մինչեւ այստեղ քննուած երկրաբաւականը, որոնք վերջնականի օրէնքներով կամ վերջնականի օրէնքներէն ետքը յառաջ եկած են։ Այն պարագային օ + յէ ծագում առած է ՕԱ, որ յետոյ Ա եղած։ (այլազգ. Հնդեւր. ՕԱ, որ նոյն միջոցին արգիւն եղած էր ՕԱ, որով յետոյ Օ՛ եղած։ այլազգ. նաեւ ՕԱ, որ վերջաւոր զի առջեւ յետոյ Ժաղած է Օէ, եւ որ Օի աւելի բաց արտասանութիւն մը կ'ենթադրէ)։ Փակ բաղաձայններու ձայնաբաղմամբ Ժաղած Ա — երկրաբաւականը շեշտին նախընթաց վանկին մէջ հոգն-հարապէս նուազած չեն։ Աստի տառերին իրենց զարգացման վերջին տառերն են չէին հասած այն աստի երբ ուրի՛ք անշեշտ ձայնաբաւական նուազեցան։ Եղէ՛ սկիզբ առած եւ նուազած է (§ 15), բայց եւ երկրաբաւական նուազումը թերեւս Ժամանակաւ աւելի կրտսերագոյն ըլլայ՝ քան միւս ձայնաւորի նուազումը (§ 29)։ Թեւ. [յի-թի] (Մէյ է Journal asiatique, 1903 էլ 494) բառին օ ձայնը յայտնապէս պէտք է որ փակ բաղաձայնի մէջ Ժաղած առած ըլլայ։ Հոս ալ փոխանակութիւնը անշուշտ նոյն հիմն ունի, զոր ունին միւս Հայկական ձայնաւոր փոխանակութեանց կարգէն ըլլալ՝ Երգա-ձայնաւորի ձայնի մ'առնելէ եւ երկրաբաւական

(եւ-նի, եւ-նանուան) այսպիսի փոխանակութեան չէ ենթակուած, ուրեմն հոս զարգացումը դանդաղագոյն եղած է՝ քան չի առջեւ։ Արգէն վերջ յառաջ բերուեցան օրինակներ, որ կը զուգընթին թէ Հնդեւր. է մ'ը ձայնաւորի փոխուած փակ բաղաձայնի մը վերջն իրը՛ն կը մնայ (եւ-նի, ձեռն-նի են)։

(Եւրոպականի)

ՀԱՆԳՐԻ ՊԵՐՈՒՄԱՆ

ՅՈՒՆԱՆԻՍ ԵՆԵՐԿԱՆ ՀԵՏՈՅՈՅՈՒԹԻՒՆԷՐ
(Եւրոպականի)

6.

7. Հ.յ. Գիւղի՛ բառը եւ լատ. *ovum* 'ձու', Հ.յ. թէ մէջ Գիւղի՛ն ձեռով երկու տեսակ բառեր ունինք, առաջինը՝ 'զգենու'՝ նշանակութեամբ առ Հնդեւր. **ov-gnemi* (Հմմտ. նաեւ պատճառական *causatif* Գիւղի՛ն — **ovouskhnemi* 'զգեցանք', արեւմեմ ի վերայ՝ եւ — Գիւղի՛ն, երկրորդը՝ Գիւղի՛ն — ի՛նչեւեւել ի գիշերի, կալ ուրեք մինչեւ ցատնոս' — Հնդեւր. **ov-gnemi*։

Հ.յ. աղբւրի՛ 1. 'զգենու'՝ աւետ. *avtra* 'կոշիկ, լիւս. *av-iu* 'կոշիկներ ունենալ'՝ *av-nu* (աներեւոյթ)՝ *av-iu* 'կոշիկն զգենու'՝ *av. ob-u-jā* 'նոյնը, լատ. *ind-u-o* 'զգենու'՝ *av. anvihimu* 'induhimino' բառերուն կը պատկանի եւ իրեն բուն արմատը՝ **ove*։ **oves* ըլլալով՝ Գիւղի՛ն բառը նախն Հնդեւր. **ove-ni* 'էնի՛ն եղաւ' **ovgnemi*, ինչպէս տառն ալ **adkōm* նախն Հնդեւր. ձեւէն (Հմմտ. Հ.յ. — Գիւղի՛ն երեւան, քառասուն եւսյնի՛ն մէջ՝ Հնդեւր. *kōn-tā* կամ *kōn-tu*, **adkōm-tā*՝ Գիւղի՛ն, նոյնպէս յուն. *γῆδος* առ. *γῆζω* առ Հնդեւր. **ghodnos*, **ghodónos* (Հմմտ. Հ.յ. յեւ — **ghédos*, ձեռնոյ **ghédosio*)։

Հնդեւր. **ves* (**oves*-էն) արմատական ձեւը Գիւղի՛ն բառին մէջ գտնուող Գիւ — Հնդեւր. Օ՛-ին ունինք Հ.յ. ի նախընթաց Գիւ-նու-ն, Գիւ-նու-ն (— արմ.)։ Հ.յ. բառերուն մէջ, ուր Գիւ — *ves*, Հմմտ. սկը. *vas* 'զգենու', *vāstra* 'զգենու', առ. *vānā* (Յ. գէմը *vastā*) 'զգենու', *vāstra* 'զգենու, յուն. *ἐννυσαι*, **ves-nu* մալ՝ 'զգենու', *ἐσθός* 'զգենու, լատ. *ves-tis*, Գիւղ. *vasti* 'զգենու, *vas-ja-n* 'զգեցուցանել'։

Այս Հնդեւր. *ove/o* արմատէն է նաեւ յուն. *ὄϊς* (**ovi-s*էն) — սկը. *avi-s*, լատ. *ovi-s* իւ., ուրի՛ք. Հայոց. *յոյն*, *uvel*, Հիւրթ. *օյ*, Գիւղ. **avī* — *avīstr* 'աւետ. ոչնարաց, բառի մէջ, լիւս. *avi-s*, Հ.յ. *ovī-ca* 'ոչնար, առ. *Prellwitz, Griech. Etym.* 221, *Fick* II, 59, բուն արմատն է **oves*, Հմմտ. Հ.յ. հաւ — լատ. *avis*՝ 'թռչուն, սկը. *vāyas* — **vēyos* 'նոյնը, **avei*-էն առ. *Hirt*ին *Abblauf*։

Ըստ իս լատ. *ovum*, **ovo-m* 'ձու' եւ յուն. *ὄϊον*, **ōvion*, ալ իբր 'առնալ-առն, Ժաղողի՛ն մէջ, Հմմտ. յուն բառն ալ, որ ըստ իս յեւ — բառի հետ իբր Հ.յ. պլակեպրութիւն մի եւ նոյն է, ինչպէս

*épitéն եւ եւ ու եւ միւս բառը *միւս-էն Լ.յ. յետ-ը յետը բառ իւր *ghévos է աւ. լատ. fundo, գոթ. giutan 'giessen. յուն. γέω (*γέω), սկր. hu-, իսկ *յիւ-ն ձեւը *յիւ-ն ցոյց կու տայ ձուլման *fundere, ֆոնտե. fondre, ւ. *հոյլմէ, *ghoule-mi-էն եւ յիւլ = *ghoulos, ձուլը = *ghoulosio, նոյնպէս ձեւ եւ ձու բառերուն պատկանող ձեւերը:

8. Լ.յ. միւս (եզ. սեւ. միւս) բառը: Այս բառը հնդեր. լեզուց մէջ առանց սկզբնաւորութիւն ըլլալով (սկր. māś, 'լուսին, ամիս, քիչ. մի, նպ. միս յիւ. լատ. mēnsis, գոթ. mēna 'լուսին, mēnōds 'ամիս, լատ. mēnu, mēnesis, եկզ. mēsēc, հիբր. մի, սեւ. mis') միայն *mēns, սեւ. եզ. mēnsosyo հնդեր. ձեւերէն կարելի է նախահայ. *մի, *միւս ամիս ամիս, ձեւերէն հետեւեցնել, որ Տ.յ. մի (եզ. սեւ. միւս), սկր. māsā 'միս, գոթ. minis, եկզ. meso, սկր. mensā, սոր. միս 'միս, = հնդեր. *mēnsa-ի հետ Տ.յ. մի մէջ նման ձեւեր ընդունելով՝ հարկաւոր որ Տ.յ. մի մէջ ուրիշ, = հնդեր. *samā բառին ազդեցութեան տակ նորոգուած ձեւ մի գործածել սկզբնաւորութիւն — միմի, հմմտ. գեւ. միմի, որ (*միւս-էն) բառերն ալ, որոնք նոյնպէս բառին սկիզբն ունին:

Այսպէս բացատրելու է բառ իւր — միւսը Տ.յ. միւս բառին եւ ոչ անմիջական հնդեր. *amēnsos-էն, ինչպէս Hübschmann Գրգէ Arm. Gr. 1, 417, "Wenn das anlautende a von amis alt (älter als das vokalische Auslautsgesetz) ist, so ist nom. amis, gen. amsoy auf nom. *amēnsos, gen. *amēnsosyo zurückzuführen. Aus *mēns und *amēns wäre im Arm. *mis und *ams geworden."

9. Լ.յ. աւան (եզ. սեւ. աւան) բառը, ինչպէս արդէն Hirt, Ablaut էր 92 պարզ տեսած է, յի. óvomo, լատ. nōmen, միկ. nuomen, հհնդ. nāma, գոթ. namō եւ Տ.յ. աւան բառերուն հնդեր. արմատը *onōmen էր աւ. *ono 'նշանակել', ա. Walde, Lat. etym. Wörterb. 416 եւ 418: Լ.յ. աւան ձեւը = հնդեր. *onōmān, ուկր. *anuvani, *anvan, եւ *anvan-էն աւան, իսկ եզ. սեւ. աւան = հնդեր. *onōmānos էր, որ ձեւէն եղաւ *anuvānos, *anuvani, աւան Լ.յ. աւան-ն ձեւը = նորոգուած *onōmān-օ-յե-մի, հմմտ. յիւ. óvomaíno, *ónovom-յե-էն, 'ստանալով, եւ գոթ. namān-jan, որոնք ոչ օ-յե, այլ յո ունին՝ աւան Լ. արմատ ըլլալով: Այս օ-յե-ն աւան-ն ձեւին մէջ Գրգէ-ն = հնդեր. *vorge-յե-մի (Գրգէ = հնդեր. *vortgos գոյականն, ա. Meillet, Esquisse 77) բառին Լ-ի վերջնաւորութեան ազդեցութեան տակ առաջ եկած է: Նոյն *օ-յե-ն (յի. -է(յ)է, սկր. -ayā-) ունիք յիւ. փւլեա *գւլեյա բառին մէջ, հմմտ. փւլո-ս, ա. Meillet յիշ. տեղը: Այս օ- *օ-յե-ի մէջ արմատական վերին է, որ փւլո-ս եւ *փլո-ց-ս ձեւերուն մէջ իրեն օ- պլլակերպութիւնը ցոյց կու տայ:

10. Լ.յ. միւս 'միւս, ինչպէս միւսինմ 'միւսեւալ, (*միւս-նմ-էն) պարզ ցոյց կու տայ, յուն. μέγρι 'միւսեւ, Է բառ Meillet-ի MSL. 7, 165 եւ Bugge-ի KZ. 32, 19: Լ.յ. միւս ուրիշ նախահայ. *միւս-ն = յուն. μέγρι, հնդեր. *mēgh-րի 'միւս, է

նախահնդեր. *amegh 'միւս, անհուկ-էն յետը բառ իւր 1. պլլակերպ. է հ.յ. միւս-ն, հնդեր. *anghu-kos, միւս, հնդեր. *anghēn (եզ. սեւ. միւս, հնդեր. *anghen-os) յի. άνγυ 'կապել, ինչպէս, լատ. angō 'նոյնը, angor 'խնդրեմ, անհուկութիւն, տառապանք (բգ. Angst), angustus 'անհուկ, նեղ, գոթ. agvus, եկզ. azük, լատ. oñksstas, հիբր. cum-vng 'նոյնը, II. պլլակերպ. Տ.յ. միւս, *միւս-ն, յուն. μέγρι, հնդեր. *mēgh-րի, նախահնդեր. *amegh-րի, որ ձեւին մէջ -րի մի եւ նոյն է, ինչպէս լատ. hibernus = *heim-ri-nos (Walde, Lat. etym. Wörterb. 286), բառին րի-ը, իսկ յուն. γειμασι-νός 'միւսնայիմի' հնդեր. *gheim-er-i-nos է:

Այս ձեւերուն մէջ՝ *mēgh-րի եւ երեւա-գրուած *gheim-րի -ի հնդեր. տեղը նշանակող հայոյն է (localif) աւ. նախահնդեր. II. պլլակերպ. *gheyem 'միւսն, իբր-ը արմ, որ Բ-ին պլլակերպ. է -er- երեւադարձած *gheim-er-ի հնդեր. ձեւին, հմմտ. նշանակութեան վերաբերմամբ նրգ. im Winter 'միւսն, Է:

Լ.յ. յիւսն բառը = հնդեր. *gheim-er-օն (եզ. սեւ. յիւսն) *gheim-er-on-os), *gheim-օն = յուն. γειμών-ի տեղ այս *gheim-er ընդարձակեալ ձեւին ազդեցութեան տակ, իսկ Տ.յ. միւսն = *samā-r-օն (եզ. սեւ. միւսնաւ) = *samār-on-os) ուրիշ, նշանակող բառէն տարբեր եւ յիւսն բառին նման ըլլալու համար:

11. Նախահնդեր. արմատը *movē 'շարժել, շարժել, եւ ու միայն լատ. moveo (*movē-էն), movēre (*movēsi-էն), mōvi (*movōvi), mōtum (*movetum) 'շարժել, նաեւ 'շարժել, հմմտ. terra movet, exercitus movet), այլ նաեւ, իբր III. պլլակերպ. Տ.յ. միւս, հնդեր. *mū-s-kōn (սեւ. եզ. միւս, *mū-s-kōn-os) 'միւս, եւ 'միւսնաւ Էջպիսի մասն մարմնի, որով կատարել շարժմանը նորա (միւսը) արմատ ընդարձակող -ոն, իսկ -ի- նաւազական է: Նոյն բառը ցոյց կու տան III. պլլակերպութեամբ սկր. mūś 'միւս, mūsā-, mūsaka-mūśikā- 'նապար. mūś 'միւս, յուն. mūs 'միւս, եւ 'միւսնաւ մասն մարմնի, լատ. mūs 'միւս, mūsculus 'պղպիկ 'միւս, եւ 'միւսնաւ մասն մարմնի, հրգ. միւս 'միւս (նրգ. Maus)՝ եւ 'միւսնաւ մասն մարմնի (մանաւանդ վերին բազկի)՝ եկզ. myšā 'միւս, myšica 'բազկ, արգ. mī 'միւս, Է:

Վերջապէս IV. պլլակերպութիւնը *movō 'շարժել, շարժել-ին կը ցուցնեն Տ.յ. միւս *mū-s-no-s (սեւ. եզ. միւս *mū-s-no-syio), յուն. μύια *mu-s-ia 'ձանձ, լատ. musca լատ. musē, սկր. muso, եկզ. mucha, *musā, 'ձանձ, mūsica 'միւս

՝ Holger Pedersen իրեն նշանաւոր գործին մէջ 'Les pronoms démonstratifs de l'ancien arménien, (D. Kgl. Danske Vidensk. Selsk. Skr. 6. Raadsk. historisk og filosofisk Afd. VI. s. Kobenhavn 1905), զոր երեսն հարազատ համար է ինչ զիւր իբր 'նաեւ ի հնդեր. էր 324-22 կըսէ միւս բառին ժող. այն 'une personne, 'ipée, a aussi le sens de 'corps, (c'est sans doute le sens le plus ancien de ce mot dont l'étymologie a été heureusement trouvée par M. L. v. Patrubány, Indogermanische Forschungen, XIII. 183):

(culex)' (Bugge KZ, 32, 21; Pedersen IF. 5, 34 եւ այլն):

12. Հյ. — նախգիրը Այս ձևին վրայ հիմնված է պոլսկի կը մոտենում, որ նախահնդեւեր, **բերուն I. պոլսկերպութեամբ *por կամ I + II պոլսկ-ով *poro — Հյ. *ար եւ ձ ձայնի առկա (նար նոսա) — եղաւ, եւ վերջին ձևն յետոյ ամեն տեղ տարածուեցաւ: Նման պոլսկերպութիւններ են. լատ. per (*peri եւ *per-էն), սկր. pāri, յուն. περί, πέρι, սղո. per, լիտ. per, իսկ յուն. πρὸ, սկր. pra- և պոլ. fra, հիբեր. ro եւ լատ. pro- **pero-ին II. պոլսկերպութեան կը համապատասխանեն:

(Հըրոն-նիէ) ՂՈՂԱՍ ԱՄԻՐՈՂԱՆԵՆ

ՄԱՏԵՆԱՐՈՍԱԿԱՆ

ՊԵՐՈՍԱՆԻՔԻ ՓՈՒՐԵՆԻՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՂԱՆԵՆ

Ուղեցոյցներու օգտակարութեան վրայ խոսքին աւելորդ բան է, բայց նաեւ անոնց յաճախ գրեթէ անհրաժեշտ՝ անձգութիւնքն ալ հանրածանօթ են, կէս մը բնական՝ այն աշխարհաց համար, որ աշխարհաշրջիկներու ընդհանուր հասանքէն դուրս կը մնան, ըլլայ աշխարհագրական գրիւք, ըլլայ ուրիշ որեւէ պատճառաւ: Իսկ քոքը Ասիոյ խորքերուն, հայաբնակ նահանգաց, Պարսկաստանի եւ նման պարագայից մէջ գտնուող աշխարհաց համար գոհ ըլլալու հնչ, ի՞նչ է նոյն իսկ տասնեակ տարիներ անգամ նոյնպիսի գործ մը լոյս տեսնէ, առանց շատ բարակ փնտռելու ձգբրտութեան ինդիքին, որ արդէն անկարելի է: Պատճառները բացատրելու պէտք չկայ: Լաւագոյն օրինակ մըն է անգղիական այն ուղեցոյցը, որ լոյս տեսած բուն տասը տարի յառաջ՝ ցայսօր եւ ոչ կրցան է իրական նոր տպագրութեան մ'արժանանալ, այլ կրկին լոյս կը տեսնէ միայն փոքրիկ յաւելումով մ'որ գոնէ այլեւայլ տեղերու համար կը բարեփոխէ տեղեկութեանց շնչին մաս մ'ըստ վիճակի 1905 տարու: Սակայն եւ այնպէս գործը միշտ գնահատելի ձեւնարկ մըն է, որուն մասին կ'արժէ քանի մը խօսք ըսել:

Այժմ իբր 12 տարի է որ Կովկասի համար շատ գնահատելի ուղեցոյց մը հրատարակած էր Մուրիէ, երկու բաժնով, մանրամասն տեղեկութեամբ, պատկերներով կամ քարտերով, գործ մ'որուն մասին ընդարձակօրէն գրուեցաւ ժամանակին: Գրեթէ նոյն ժամանակ

(տարի մ'ետքը) լոյս տեսած էր նաեւ. "Մուրիէի Ուղեցոյց հաւաքման մասը" քոքը Ասիոյ, Անգլիական, Տարակատարան են, խմբագրող Հեղինակն ու հրատարակիչը բարձրաստիճան ղեկավարական մըն է՝ C. W. Wilson, որ իւր երկին յառաջարկը կը ստորագրէ՝ 1895 Յունիս. իսկ այժմ՝ ինչպէս ըսինք՝ քանի մը յաւելումներով եւ ուղղագրութեամբ՝ լոյս կը տեսնէ նաեւ նորագոյն թուականաւ մը:

Այսպիսի գործ մ'անշուշտ գծուարին կը քիչ շատ լիակատար ընել, առանց իրական մասնակցութեան այնպիսի անձանց, որոնք կամ իբր գիտնականներ (D. G. Hegarth, W. M. Ramsay, են.) կամ իբրեւ պաշտօնական անձինք (գեկավարական կցորդ, հիւպատոս են. ի միջի այլոց գործակցած են յատկապէս հայաբնակ մասնաց համար C. B. Chermiside, K. E. Bennet, Everett, Devey եւ Maunsel, Պարսկաստանի եւ քոքուն Ասիոյ համար՝ շատ ուրիշներ.) յաճախ առիթ ունեցած են կտրելու անցնելու նոյն աշխարհաց քիչ շատ ամէն կողմերը: Գրքիս Յառաջաբանն երկարացան մը կը պարունակէ այսպիսի անձանց, որ մասնակցած են գործիս կամ ուղղակի խմբագրելով, կամ անուղղակի տեղեկութիւններ տալով, ուղղելով, են: Այսպէս ի միջի այլոց՝ կը տեղեկանա՞նք ինչ չոգարթի գրչէն է քոքուն Ասիոյ հնագոյն պատմութիւնը մինչեւ Վեսարի յաղթութիւնը փառնակայ գէմ ի Զիլա, անկէ ետքը մինչեւ Սեբուկիտանց գալը՝ գրած է Ռամսէյ, իսկ ճիշդեանը լրացուցած է հրատարակիչը, Ռամսէյ գրած է՝ բաց ասորի փոխգրական ղեկավարականաց մասը (Ուղե կամ route 45.) իսկ չոգարթի՝ որ այցելած է քոքուն Հայոց կողմերն ու ջրհակայքը՝ շատ աւելի մծ գործակցութիւն մ'ունի: Իրմէ են՝ բաց ասորի ներածական այլեւայլ մասերի (§ 3—7) քոքուն Ասիոյ արձանագրութիւնը (§ 15), Եղեղը-Գայայի եւ Էյուկիկ հատեն յիշատակարանքն (Ուղե՝ 10) եւ իւր ձամբօրգած կողմերուն վերաբերեալ ուղեցոյցներու մծ մաս մը: (Յատկապէս ուղեցոյց, Route 14՝ Յաման-Ամասիա-Եւգոգիւ-Սեբաս-

թիւնք, բաժնութիւ ուղեգիր, են.) Յեւ "Կալուստ" ՀԵ, 1895, էջ 7-8, 46-8 103-8, 137-141:

«Murray's Handbook for Travellers in Asia Minor, Transcaucasia, Persia, etc. edited by Major-General Sir Charles Wilson. Lond. 1895, with Index and Directory for 1905. 80 pp. XII+248+148. Եւ վերջ տեւա՞նք Murray's Handbook Advertiser 1905-1906 containing useful information for travellers, railway and steamboat companies, hotels etc. Lond, 8° pp. 58. (Յայտարարութեանց բաժնիքը)

1. J. Mourier, Guide au Caucase. I-II. Paris 1894, 80 pp. XXII+219+202 (+91 Յայտարարու-